

Text „Vlídna Kateřina?“, který vyšel v polském časopise Krytyka Polityczna, č. 13, léto 2007, s. 378–379 (autorství textu je anonymní, je podepsán „Redakcja KP“) přináší poněkud méně obvyklou interpretaci tvorby Kateřiny Šedé. V tomto čísle Sešitu, na dotýčnou kritiku Šedé reaguje Tomáš Pospiszyl. Z polského originálu „Łagodna Kateřina?“ přeložil Rafał Marciniak.

Vlídna Kateřina?

Redakční text z polského listu

Krytyka Polityczna

V tomto čísle Krytyki Politycznej se objevují texty o práci Kateřiny Šedé *Nic tam není* (There is Nothing There) z roku 2003, jejichž autory jsou tato umělkyně a kritik Tomáš Pospiszyl. V těchto textech ovšem buď úplně chybí zmínka o totalitárních aspektech akce (Šedá), anebo se autor tomuto problému snaží vyhnout (Pospiszyl). Vypadá to, jakoby umělkyně a kritik vytěšňovali tuto část interpretace. Je v tom něco z chytrosti zla, které se ukrývá již v našich hlavách a zapovídá tomu, aby bylo vyjádřeno v jazyce.

Šedá přemluvila obyvatele Ponětovic, aby v jistou sobotu vykonávali všechny obvyklé činnosti v určenou hodinu – aby vstali v šest ráno, ve stejnou dobu přečetli stejné noviny *Rovnost*, pak šli nakupovat a odpoledne přišli do hospody na pivo – také ve stejnou hodinu. Nikdo nebyl do ničeho nucen, nedošlo k hádkám ani projevům neshody, naopak: po ukončené akci se u obyvatel objevila nostalgie po této akci a s ní i tužba po jejím zopakování.

Otázka zní: Použila Šedá prostředky typické pro totalitární stát tak, že je bylo možné prezentovat jako užitečnou skupinovou aktivizaci? Proč se občané městečka v průběhu této činnosti cítili tak dobře? Protože se všichni účastnili politické reality? Protože mohli kontrolovat ty, kteří se nezúčastnili? Protože společenská realita byla velmi výrazně zobrazena a byla všemi společně veřejně uskutečňována? Žádné donucení, pouze „kouzlo“ většiny, která se shodla. Žádný nátlak, pouze úpěnlivá prosba umělkyně a rozhodnutí obyvatel „pomoci“ jí. Přátelská manipulace?

Obyvatelům se po oné sobotě stýská. Po pocitu, že jsou jedni z mnoha, kteří ve stejném čase zrušili nahodilost – proměnili ji ve společný program, zkonkretizovali ji. Nepochybně se jedná o obraz rovného podílu na vládě, a v tom se nejspíš skrývá část tajemství ostalgie či stesku po Polské lidové republice. Stesku po skutečném egalitarismu – po státě, který proměňuje občana v politika, jelikož všechno je politické – politická je každá návštěva obchodu, protože je zkouškou zodpovědnosti každého. Šedá mluví ve svém

komentáři zajímavým jazykem – jakoby nevěděla, že ví – jakoby utvářela nový posttotalitární projekt a představovala ho jako vlídný komunitní projekt. Obraz vesnice Ponětovice v onu sobotu asociuje Izrael, kde každý občan spolupracuje s policií, jelikož v každé tašce ponechané na ulici může být bomba. Ve státě, jenž se jako Izrael nachází ve výjimečném stavu, nebezpečí vytváří zodpovědnost a všeobecnou participaci. Vyjít na ulici pokaždé znamená vyjít na frontovou linii. Každý občan je aktivní politik, každý je obětí nepřátelského teroru a spolupodílí se na teroru vlastního státu.

V rozhovoru s Šedou, v jejím autokomentáři a také v textu Pospiszyla chybí domněnka o manipulaci obyvatel Ponětovic. Ke dvěma interpretacím přidejme proto ještě jednu – takovou, která nahlíží na projekt Šedé jako na zopakování totalitárního útluaku, čehož bylo docíleno vlídným přesvědčováním a přímou angažovaností.

V Ponětovicích je každý jedinec současně obětí i spokojeným a toužícím podílníkem na vládě. Šedá pozvala všechny a všechny udala. Nejsou zde nevinní, jsou zde pouze lidé okouzlení sobotními událostmi, jež vykládají jako zážitek společenství. Subtilní, drobné změny v každodennosti vytvořily mezi lidmi pouto – byl obnoven egalitarismus, a to ve formě připomínající systém satrapií. Zároveň byla otřesena jistota, pokud jde o to rozpoznat, kde začíná totalitarismus a kde končí. Tábor, gulag vzniká z každodennosti, jelikož je její strukturální částí – je její krajností; tuto část Šedá označuje a jemně nám ji ukazuje – a přitom sama je ponořena do touhy zůstat šlechetnou a nevinou.

Autorce zůstává dvojnásobnost jejího vlastního jednání skryta – jako kdyby zákaz zmiňování se o totalitarismu byl ukryt v činech, které k němu vedou. To je temná stránka prací Šedé.

A co udělala se svou babičkou, které přikazovala malovat zboží z obchodu? Z obchodu, ve kterém tato žena celý život pracovala. Opravdu je podstatou tohoto projektu, jak píše Pospiszyl, určitá rehabilitace starých lidí, jejich ochrana před demencí prostřednictvím aktivace jejich paměti? Jedná se o skutečný společenský projekt? Měly by se rozeslat starým lidem formuláře s otázkami a příkazy? Úřední papíry, které by je žádaly o raport z jejich života – kvůli archivaci v podobě obrázků a čísel.

Šedá objevuje – jejím objevem je schopnost skrýt záměr. Jejím objevem je paradoxní touha lidí po účasti na společenské kontrole, a to ve společnosti, která je uspořádána zároveň egalitářsky i totalitárně. Šedá totiž zaměnila vlídnost a kontrolu, soukromí a úřední doku-

ment, souhlas a donucení. Ukázala, jak se měkkým a mírně svádě-
jícím způsobem vytváří nové autoritářství, jak se solidarita stává
identickou s neviditelným donucením a jak je možné toužit po tvr-
dé političnosti, na níž se každý podílí.

Texty Pospiszyla a Šedé nedávají jasné řešení – probouzejí pochyb-
nosti. Tyto pochybnosti si ovšem musí čtenář a divák vyřešit sám.